

## **HONOUR OF WOMEN IN TURKEY: EVALUATION THROUGH COVERING**

**TÜRKİYE'DE KADIN SAYGINLIĞI: ÖRTÜNME ÜZERİNDEN<sup>1</sup>  
DEĞERLENDİRME**

**Cahit ASLAN<sup>2</sup>**

### **Abstract**

The women problem is one of the subjects that modern society focuses on. The studies on the place of women in society are mostly based on employment opportunities, equal voting rights or violence against women. On the other hand, there is politics that takes place through women, such as "headscarves". Even the covering-clothing- is also one of the basic parameters of political polarization in the country. Especially, since the 1950s, the headscarf debate has been on the political agenda of the country. After the 1980s, the headscarf issue has turned into a social movement in Turkey. However, the women honour should be above the politics, like all human honour. This study aims to determine the level of women's honour over the clothing / covering density that women prefer. In this study, based on the data obtained from the field research, data were collected from 389 women living in Adana. The questionnaire technique was used as data collection tool. Women clothing style which is the research data is accepted as the independent variable. Here, the women honour is analysed data as relational and descriptive according to this. According to the results of the analysis, it was observed that the women honour at society level was inversely correlation with the rate of they preferred covering style.

**Key words:** Women, Honour, Secularism, Headscarf, Hijab.

### **Özet**

Kadın sorunu modern toplumun üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Kadının toplum içerisindeki yeri üzerine yapılan çalışmalar ise çoğunlukla istihdam olanakları, eşit oy hakkı ya da kadına şiddet üzerine gerçekleşmektedir. Diğer yandan türban gibi kadın üzerinden gerçekleşen siyaset de vardır. Hatta giyim-kuşam ülkede siyasal kutuplaşmanın temel parametreleri arasına girmiştir. Özellikle "türban" tartışmaları 1950'li yıllardan itibaren ülkenin siyasal gündeminde yer almıştır. 1980'lerden sonra ise türban tartışmaları Türkiye'de bir sosyal harekete dönüşmüştür. Oysa kadının saygınlığı diğer bütün insan onuru gibi siyaset üstü olması gerekmektedir. İşte bu çalışma kadınların tercih ettiği giyim/kuşam yoğunluğu üzerinden kadının saygınlığının düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Saha araştırmasından elde edilen verilerle dayalı gerçekleştirilen bu çalışmada veriler Adana'da yaşayan 389 kadından toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak da anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma verilerinden kadının giyinme tarzı bağımsız değişkene olarak kabul edilmiştir. İşte kadının saygınlığı da bu verilere göre ilişkisel ve betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre toplum nezdinde kadının saygınlığının tercih ettiği giyinme tarzının kapalılık oranı ile ters orantılı olduğu görülmüştür.

**Anahtar Kelimeler:** Kadın, Saygınlık, Laiklik, Türban, Tesettür.

<sup>1</sup> Bu makale SBA-2018-10227 numarası ile Çukurova Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Bilimsel araştırmalara destek kapsamında bu çalışmaya vermiş olduğu desteklerinden dolayı "Çukurova Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi"ne teşekkür ederim.

<sup>2</sup> Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalı, Balcalı, Adana/Türkiye.  
[caslan@cu.edu.tr](mailto:caslan@cu.edu.tr)

## **GİRİŞ**

1923 yılında bir kurtuluş savaşı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadroları, ülkenin temel ilkelerinden sayılan ve anayasanın değiştirilemez ilkeleri içinde yer alan laiklik ilkesine dayalı olarak 1934 yılında çıkarttıkları kılık kıyafet kanunu ile beraber kadın ve erkeklerin toplum içinde nasıl giyineceğini tanımlamıştır. Bu tarihten itibaren özellikle kadınların örtünme biçimleri tartışma konusu olmuştur. Giyim-kuşam da ülkede siyasal kutuplaşmanın temel parametreleri arasına girmiştir. Özellikle “türban” tartışmaları 1950'li yıllardan itibaren ülkenin siyasal gündeminde yer almıştır. 1980'lerden sonra ise türban tartışmaları Türkiye'de bir sosyal harekete dönüşmüştür (bkz.: Leuenberger, 2017).

Leuenbergere'e göre “Müslüman topluluklar arasında başörtüsü, dinî bağlılık ve kadınsı tevazuunun sembolleridir. Başörtüsü etrafındaki tartışmalar, özellikle Osmanlı tarihine dayanan Türkiye Cumhuriyeti'nde derin ve karmaşıktır. Başörtüsü sadece bir dinî sembol değil, aynı zamanda bazıları için bir kurtuluş aracı ve başkaları için bir baskıdır. Başörtüsü takmak bazı kadınlar için fırsatlar yaratmış ve aynı zamanda başkaları için engel oluşturmuştur. Bu çelişkileri araştırmak ve tartışmaların arka planını görmek, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki kadınlar arasındaki düşünce çeşitliliğini daha iyi anlamayı sağlayacaktır. Başörtüsü ve başörtüsü hikâyesi, Osmanlı yönetiminin 600 yılı içinde başlıyor, Kemalist dönemde büyük değişiklikler görüyor ve günümüzde popüler tartışmalar olmaya devam ediyor” (Leuenbergere 2017). Artık türbanın dinsel olduğu kadar yurttaşlık hakkı da olduğu bilinmektedir. Bu iki konu bugün hâlâ popülerliğini korumaktadır. Bu süreç örtünmenin dindarlık kadar siyasal olarak da ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

### **Kıyafete Göre Tanımlama**

Bu çalışmada “algısal yakalayıcı” (perceptive catcher) kavramı önemli bir yere sahiptir. Algı “birbiri ardına gelen ve birbirleri üzerine kurulan süreçlerden oluşup, dış dünyadan duyu organlarımıza gelen parça parça ve karmaşık uyarıları, zihnin ayrıştırma ve bütünleştirme özelliği sayesinde anlamlı bütünler halinde organize etme, bunları geçmişte kaydedilmiş özelliklerle eşleştirme işlevine denir. Algı örüntü tanıma süreciyle başlar ve olgulara kişisel bir anlam yükleme süreciyle tamamlanan bir süreçler dizgesinden meydana gelir” (Saundra, 2013). İşte bu süreç dizgesinde semboller, göstergeler algımızın oluşmasını sağlar. Daha önce zihnimize yer alan semboller, göstergeler adeta birer algısal yakalayıcı işlevlerde bulunarak, karşılaştığımız nesne ve olaylara “işte o” dememize neden olur. Bu çalışmada kadınların saygınlık derecesini belirlemek için algısal yakalayıcılar bireylerin günlük hayatlarında tercih ettikleri kıyafete göre tanımlanan stereotiplere başvurulmuştur.

Türkiye'de algısal yakalayıcılara konu olan kadınların giyim kuşamlarının önemli çatışmalara ve sosyal hareketlere neden olduğu artık bilinen bir gerçektir (Yılmaz, 2015). Örneğin geçtiğimiz yıllarda Türkiye'de başı kapalı olarak devlet kurumlarında yer alamayan memurların ve üniversitelere alınmayan kadın öğrencilerin durumu gibi. Aynı zamanda örtünme probleminin dinsel ve sosyal temelleri de söz konusudur. Örneğin, İslam'ın dinsel metni olan Kur'an'da, kadının bedeninin örtünmesiyle ilgili haram, helal hüküm ve fiillerinin dışında vahiy olarak indirilmiş beş ayet bulunmaktadır. Bunlar, Araf Suresi 26. ayet, Nur Suresi 31. ve 60. ayet, Ahzap Suresi 59. ve 65. ayetleridir.

Fakat İslam'a yönelik açıklamalardaki yorum farklılıklarının dinin farklı algılamalarına ve tutum değişikliklerine de yol açtığı unutulmamalıdır. Buradan çıkacak bir sonuç; algının, algılayıcıların, yorumlayıcıların ve yaşamlarını düzenlediklerini varsayanların yorumuna dayalı olmasıdır. İşte bunun algılayıcıları, her tarihsel dönemde

farklılaşabilmektedir. Konumuz açısından örtünme/başörtüsü sorunsalı önemli ve ayartıcı bir gösterge özelliği taşımaktadır. Bunun en gözle görülür simgeleri; onun ne, nasıl, ne için oluşturulduğu ve neye eklemleldiğiyle alakalı şekillenerek; bulunduğumuz konumu da şekillendirmektedir. Bu yüzden örtünme, İslami dindarlık ve yaşam biçiminin siyasal anlamda yeniden sahiplenişini ifade etmektedir. Kadınlar, çağdaş İslamcılığın en yeni aktörleri, örtünme ise sembollerinin en dikkat çekicisidir (Göle, 2009, 2011). Tüm İslam toplumlarının örtünen kadının kamusal görünümümlülüğünden feyz aldığı görülmektedir. Örtünme sembolleri, yaşamın bu yolla İslamileşmesi, cinsiyet kimliklerine mekânsal ve estetik görünümümlülük taşımaktadır. Başörtüsü öte yandan cinselliğin ayrımı, namus ve iffet değerlerinin kamusal yaşama katılması için kadınların engellenmelerini temel alan, İslami kadınlığın geleneksel tanımını yeniden çağırılmaktadır (Göle, 1997: 56).

Örtünme, başörtüsü ve türban; İslam'ın tesettür ilkesini ifade etmek üzere (yani kadınların başlarını omuzlarını, bedenlerinin şeklini saklayarak namuslarını korumalarının sağlanması ve toplumda fitne (düzensizlik) kaynağı olmalarının engellenmesini öngören bir gereklilik olarak) değişmeli olarak kullanılırlar. Günümüzde kullanılan İslami giysi, genelde tüm saç ve omuzları kapatan bir başörtüsü -ki bu, başörtüsünün geleneksel kullanımından oldukça farklıdır- ve kadın vücudunun biçimini gizleyen uzun bir pardösüden oluşmaktadır (Göle, 2009: 20). Tesettür başlangıçta kadın erkek arasındaki özel, samimi ilişkiyi korumaya yönelik olsa da Müslüman toplumunu iç dünya (ev) ve dış dünya (kamu yaşamı) şeklinde ikiye ayırmıştır. Daha sonraki yüzyıllar içerisinde tesettür, 'cinsiyet ayrımcılığını', 'kadınların kapatılmasını' veya 'içeride tutulmasını' ifade eder hale gelmiştir (Göle, 2011: 128).

"Başörtüsü; geleneklerin sınırları içinde kalmış, kuşaktan kuşağa aktarılmış ve kadınlar tarafından istem dışı kabul edilmişken, türban; geleneksel alanlardan modern alanlara geçişi ve siyasî bir duruşu içeren, kadınlarca gerçekleşen bir sahipleniş olarak bilinçli bir istencin ürünüdür" (Kanbir, 2014: 78). Burada örtünme ikili bir anlam ve eleştiriyi içinde barındırmaktadır. İlki ideal örtünme, bedenın seküler estetik açıdan ve materyalist şekillerde kullanılmasına karşı bir direnişken, diğeri ise kadın bedeninin kimi kısımlarının örtülüp saklanması dayanan ve dolayısıyla kutsal, gizli, cinsiyetlendirilmiş alanı hatırlatan, yani kamusal alanda bulunurken "mahrem"i muhafaza eden bir İslami kadın kimliğini ortaya koymaktadır (Göle, 2012: 130). Başörtüsü, İslam'ın disiplin sağlayıcı kategorilerini benimsemiş Müslüman kadınların, kendilerini biçimlendirmesini ifade etmektedir. Ancak onlar için inanç; doğaçlama, uyarılma ve icat alanına girmektedir. Kişinin kendini sınırlandırmasının, kişinin benliğini biçimlendirmesinin bir göstergesidir (Göle, 2012: 62).

Buradan çıkacak soru, "kadınların örtünme taleplerine paralel olarak toplum kesimlerinde de saygınlıkları artıyor mu?" sorusu olacaktır.

### **Yöntem, Veri Topla Aracı ve Örneklem**

Bu çalışmada yapılandırılmış bir anketle kadınların saygınlık derecelerine ilişkin veriler toplandı. Tabakalı tesadüfi olarak örneklem oluşturuldu (Cochran 1977). Tercih ettikleri giyim kuşamlarına bakılarak giyim kuşam ve sosyo-ekonomi ve demografik özelliklerine göre tabaklandırılmıştır. Bunlar ilk önce "başları örtülü olanlar" ve "başları örtülü olmayanlar" şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Başları örtülü olanlar ise tekrar kendi içlerinde dini göndermeye sahip olanlar veya geleneksel olarak örtünenler şeklinde kategorize edilmişlerdir. Dini göndermede bulunanlar ise başörtülerine ek olarak bedenlerin diğeri kısımlarının diğeri dinsel nitelikli örtünme biçimleri gözlenip gözlenmediğine göre örneklem tasnif edilmiştir. Seçili örneklemın saygınlık düzeyi geliştirilen ölçeklerle test edilmiştir.

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere örtünmenin kategorilerinin sınırlarını çizmek özellikle kadınların örtünme düzeyleri için kategoriler oluşturmak bu çalışma için ayrı bir zorluktur. 2007 yılında KONDA'nın Türkiye'de yapmış olduğu araştırmada kadınların örtünme biçimi/düzeyleri "örtmüyor", "başörtüsü, yemeni örtüyor", "türban kullanıyor", "çarşaf, peçe kullanıyor" şeklinde 4 kategoriye ayrılmıştır. Bu çalışmada ise "ideal tipler"<sup>3</sup> şeklinde 5 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler örtünme sıklığı ve düzeyini de belirlemektedir. Örtünmenin sembolik yoğunluğu daha düşük düzeyden daha yüksek düzeye doğru genel hatlarıyla bu 5 kategori şu şekildedir:

1. Başlı açık / Seküler: Bu örtünme biçimi herhangi bir dinsel göndermede bulunmadan, daha ziyade trend veya modanın etkili olduğu, kadınların başlarının açık olduğu örtünme biçimidir.

2. Geleneksel örtünme (yağlık, tülbent vs gibi.): Bu örtünme ise kadınların başları kapalı fakat giyim tarzları dindarlığa göndermeden ziyade kırsal Türk kadınlarına göndermede bulunan örtünme biçimidir.

3. Türbanlı: Burada kadının dindarlığı ön planda olup örtünme daha ziyade kadının saçlarının başkaları tarafından görünmeyecek şekilde kapatılmasına dikkat edilmesi söz konusudur. Bedeni saran diğer giysilere ise trend ve moda eşlik edebilmektedir. Örneğin kot pantolon giyen bir kadın başını türbanla örtmek suretiyle dinin gereğini yerine getirdiğini kabul etmektedir.

4. Tesettürlü: Burada ise kadının türban takmasının yanı sıra bütün vücudun da pardösü benzeri bir örtü ile örtülmesi söz konusudur. Burada başın kapalı olmasının yanı sıra vücut hatlarının belli olmamasına özen gösterilmektedir.

5. Çarşaf/Hicaplı: Burada ise kadın günlük giysilerini giydikten sonra ev dışına çıkacağı zaman tüm başı ve bedeni siyah bir örtü ile kapatacak şekilde ikinci bir giysiyi de giymektedir. Bazen buna bir peçe ile yüzün kapatılması da eşlik etmektedir.

Çalışma yukarıdaki beş kategoriye içine alan iki düzeyde örtünme belirlemiştir: "Başlı açık olanlar" ve "Başlı kapalı olanlar". Başlı kapalı olanlar da kendi içinde "geleneksel örtünme", "türbanlı", "türbanlı ve tesettürlü" ve "çarşaf" olmak üzere dört kategoriye ayrılmaktadır. İşte araştırma bu kategorilere göre "örtünme düzeyine göre bireylerin saygınlık düzeylerinde bir farklılaşma meydana getiriyor mu? Ya da "Kadınların tercih ettikleri giyim tarzı ve yoğunlukları onların saygınlıklarını da yansıtıyor mu?" soruları bu araştırmada cevaplamaya çalıştığım sorulardır.

Verileri 15 Mart-15 Mayıs 2018 tarihleri arasında Türkiye'nin Adana ilinde yaşayan farklı niteliklere sahip toplam 389 kadın örneklem üzerinden tabakalı tesadüfi olarak toplandı. Tüm çıkarımsal analizleri, karmaşık örneklemeden dolayı ortalama farklar, ANOVA testlerine dayalı olarak (Cochran 1977) gerçekleştirildi. Tanımlayıcı istatistiklerimde muhtemel çift-yönlü karşılaştırmalar için yüzde 95 güven aralıklarını dikkate alındı. Güven aralıklarının çakışıp çakışmadığını gözlemleyerek oranlar arasındaki farklılıklar değerlendirildi.

Örneklem, ankette yer alan sorulara Likert tipi cevaplama seçeneğine uygun olarak 1 "kesinlikle katılmıyorum" ile 5 "kesinlikle katılıyorum" arasında tercihte bulunarak cevap vermiştir. Eğer ifadeler pozitif, dindarlığı olumlayan ifadeler puan tercihi 5'e yaklaştıkça dindarlığın arttığı kabul edilmiştir.

Örneklemin genel nitelikleri ise şu şekildedir:

Örneklemin % 31.9'u 15-24 yaş grubundan oluşmaktadır. Daha sonra azalarak üst yaş gruplarından oluşmaktadır. TÜİK verilerine göre Türkiye'de kadınların medyan yaşı 2018 yılı itibarıyla 32.4'tür. Örneklemin medyan yaşı ise 33 olup Türkiye ortalamasında oldukça yakındır.

Türkiye'de 15 yaş ve sütü nüfus göz önünde bulundurulduğunda TÜİK verilerine göre evli olanların oranı % 63, bekârların oranı ise % 27'dir. Örneklemin ise % 49.6'sı evlilerden oluşurken % 44.2'si bekârlardan oluşmaktadır.

Evli olup da sahip olunan çocuk sayısına göre örneklemin % 9.8'i (n=38) tek çocuklu, % 22.9'u (n=89) iki çocuklu, %12.6'sı (n=49) üç çocukludurlar. Ortalama çocuk oranı ise  $\bar{x}=2.40$  ( $\sigma= 1.29$ ) olarak tespit edilmiştir.

Doğum yerlerine göre bakıldığında Türkiye'nin yedi bölgesinden de örnekleme katılım gerçekleştiği görülecektir. Örneklemin büyük çoğunluğu Akdeniz bölgesinden (%74.5, n=266) meydana gelmekte olup, Adana da Akdeniz bölgesinde yer alan bir şehir olması itibarıyla bu oldukça normaldir.

Örneklemin %52.3'ünün doğum yeri şehir, % 13.4'ünün büyükşehir (metropol), %16.2'sinin kasaba ve % 18'nin ise köydür.

Örneklemin büyük çoğunluğu % 44.7 ile lise mezunlarından oluşuyor. Sonra sırasıyla % 26.2 üniversite veya yüksekokul ve % 12.3 ile ilkokul mezunları gelmektedir. Örneklemin ortalama eğitim seviyesi  $\bar{x}= 4.97$  olup ortaokul ve lise arası bir seviyededir.

Örneklemin önemli bir kısmı ev hanımlarından oluşmaktadır (% 27.2). TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusunun % 49.8'ini kadın nüfus oluşturmaktadır. Bunların da kadın istihdamı oranı da % 27.5'tir. Örneklemin istihdam oranı ise 32.9'dur. Bu oran ile örneklemin evreni yansıtıcılığı kabul edilebilir.

Örneklemin üyesi olduğu ailenin ortalama aylık geliri 3821 TL'dir. Gelir dağılımının en yoğun olduğu kesim 2501 ile 5000 TL arasındadır (%46.4). Örneklemin % 13.9'unun aylık geliri asgari ücret veya altındadır. Üst gelir grubu ise % 2.8'dir.

### Bulgular

Araştırmanın sonuçları, kadınların örtünme üzerinden saygınlığına ve örnekleme kendilerini ne kadar iyi bir Müslüman olarak algıladıklarına göre sınıflandırılmıştır.

#### *Kadınların Örtünme Üzerinden Saygınlığının Değerlendirilmesi*

Türkiye'de kadınlar kendilerini toplumun değişik kesimlerinde ne kadar saygın görüyorlar? Bu sorunun yanıtını almak için örnekleme toplumsal çevrelerinin değişik kategorilerini düşündüklerinde kendilerini ne kadar saygın hissettikleri soruldu. Şu sonuçlar elde edildi:

Toplum kesimleri	1. Hiç saygın değil		2. Saygın değil		3. Ne saygın ne saygın değil		4. Saygın sayılır		5. Tamamen saygın		Total % 100	Merkezi eğilim	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	$\bar{x}$	$\sigma$
Ailesi içinde	4	1.0	10	2.6	23	5.9	120	30.9	231	59.5	388	4.45	0.80
Kadınlar arasında	0	0	9	2.3	18	4.7	127	32.9	232	60.1	386	4.51	0.69
İş yerinde <sup>4</sup>	2	.6	12	3.7	34	10.4	97	29.8	181	55.5	326	4.36	0.85
Resmi dairede	2	.6	18	5.2	62	17.9	104	30.0	161	46.4	347	4.16	0.93
Toplum içinde	12	3.1	17	4.4	47	12.2	125	32.5	184	47.8	385	4.17	1.01

<sup>4</sup> Eğer örnekleme öğrenci ise iş yerleri gittikleri okulları kabul edilmiştir.

Örneklem genel olarak toplumun tüm kesimlerinde saygın olduğunu düşünmektedir. Yine de toplumun farklı kesimlerinde farklı saygınlık düzeyleri mevcuttur. Kadınlar yine kadınların kendi aralarında daha çok saygın olduklarını ( $\bar{x}=4.51$ ) düşünüyorlar. Daha sonra aileleri içinde ( $\bar{x}=4.45$ ) ve sırasıyla iş yerlerinde ( $\bar{x}=4.36$ ), genel olarak toplum içinde ( $\bar{x}=4.17$ ) ve resmi dairede ( $\bar{x}=4.16$ ) saygın olduklarını hissediyorlar. En az saygı gördükleri yer resmi dairelerdir.

Peki, kadınların saygınlığında tercih ettikleri örtünme düzeylerine göre farklılıklar var mı? Bu soruya yanıt vermek için ortalama farklar bakımından örneklemin örtünme düzeyleri ile saygınlıkları arasındaki ilişki değerlendirildi ve şu sonuçlar elde edildi:

Örtünme düzeyi		Aile içinde	Kadınlar arasında	İş yerinde	Resmi dairede	Toplum içinde
1. Başlı açık/Seküler	Mean	4,53	4.58	4.50	4.35	4.22
	n	194	194	177	185	194
	Std. D.	0.790	0.590	0.770	0.841	1.042
2. Geleneksel örtünme	Mean	4.54	4.71	4.40	4.04	4.34
	n	35	35	25	26	35
	Std. D.	.611	0.519	0.764	0.916	0.998
3. Türbanlı	Mean	4.43	4.50	4.27	4.02	4.05
	n	56	54	44	46	55
	Std. D.	0.684	0.607	0.758	1.000	0.970
4. Tesettürlü	Mean	4.35	4.37	4.24	3.97	4.23
	n	86	86	67	75	84
	Std. D.	0.837	0.798	0.955	0.972	0.910
5. Hicaplı/çarşafılı	Mean	4.00	3.94	3.31	3.47	3.41
	n	17	17	13	15	17
	Std. D.	1.275	1.298	1.182	1.187	1.121
Total	Mean	4.45	4.51	4.36	4.16	4.17
	n	388	386	326	347	385
	Std. D.	0.804	0.696	0.858	0.937	1.015
ANOVA		df: 4 F: 2.319 Sig.: .057	df: 4 F: 5.181 Sig.: .000	df: 4 F: 6.964 Sig.: .000	df: 4 F: 5.342 Sig.: .000	df: 4 F: 3.058 Sig.: .017

Örneklemin örtünme düzeyine göre bazı toplum kesimlerinde yüksek düzeyde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Yalnızca örtünmenin niteliği/düzeyi ile aileleri içerisindeki kadınların saygınlığı arasında fazla farklılıklar gözlenmemiştir. En çok iş yerlerinde ve resmi dairelerde örtünme düzeyi ile saygınlıkları arasında anlamlı farklılıklar vardır. İş yerlerinde ve resmi dairelerde örtünmenin yoğunluğu arttıkça saygınlıkları da düşmektedir. Başlı açıklara başlı kapalılarına göre daha çok saygı duyulmaktadır. Ne var ki bu durum kadınların kendi aralarında da söz konusudur. Kadınların kendileri bile bireylerin örtünme tarzına bakarak saygı göstermektedir. Kadınların kendileri arasında “çarşafılılar” en az saygı gören ( $\bar{x}= 3.94$ ) kesimdir. Fakat başlı kapalı olmalarına rağmen “geleneksel örtünenler” en yüksek ( $\bar{x}=4.71$ ) saygı gören kesimdir. “Başlı açıklar” da kadınların kendi aralarında yüksek oranda saygı ( $\bar{x}=4.58$ ) görmektedir.

Örnekleme Kendini Ne Kadar İyi Bir Müslüman Olarak Görüyor?

Örnekleme kendilerini ne kadar iyi bir Müslüman olarak gördüğü soruldu. Elde edilen sonuçların frekans dağılımı şu şekildedir.

Düzeyleler	n	%
1. Hiç Müslüman değil	26	6.7
2. Kısmen Müslüman değil	20	5.1
3. Orta düzeyde Müslüman	137	35.2
4. Kısmen Müslüman	137	35.2
5. Tamamen Müslüman	69	17.7
Total	389	100.0
Mean= 2.52; St. D. : =1.05		

Tablodaki verilere göre Türkiye'deki kadınların kendilerini Müslüman olarak görme düzeyleri ortalamasının biraz altındadır (5 üzerinden  $\bar{x}$  = 2.52). Örneklemin % 52.9'u kendini Müslüman olarak gördüklerini % 11.8'i Müslüman olarak görmediklerini beyan etmiştir. %35.2'si de kararsız durumdadır.

Bu yukarıdaki soruya paralel olarak yine örnekleme kendi de dâhil çevresindeki toplumsal kesimlerde İslam'ın gereği olan bir hayatın ne kadar yaşandığı soruldu ve örneklemin algısına göre şu sonuçlar elde edildi:

Toplum kesimleri	1. Hiç yaşanmıyor		2. Biraz yaşanmıyor		3. Yarı yarıya		4. Biraz yaşanıyor		5. Tamamen yaşanıyor		Total % 100	Merkezi eğilim	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		$\bar{x}$	$\sigma$
Ailesi içinde	12	3.1	12	3.1	45	11.8	227	59.4	86	22.5	382	3.95	0.86
Akrabalar	10	2.6	15	3.9	60	15.8	239	62.9	56	14.7	380	3.83	0.82
Arkadaşlar	16	4.2	24	6.3	101	26.5	211	55.4	29	7.6	381	3.55	0.88
Semtinde	8	2.1	32	8.5	102	27.1	206	54.8	28	7.4	376	3.56	0.83
İşyeri <sup>5</sup>	26	8.1	27	8.4	97	30.3	148	46.3	22	6.9	320	3.35	1.01
Genel toplumda	12	3.2	45	11.8	121	31.8	174	45.8	28	7.4	380	3.42	.905

Aslında bu sorularla örnekleme çevreleyen toplum kesimlerinde Müslümanlığın yaşanma düzeyi analiz edildi. Maksimum değer 5, minimum değer 1 kabul edildiği bu değerlendirmede örnekleme çevreleyen toplum kesimlerinin hepsinin ortalama değerleri, genel ortalama değer olan 3'ün üzerindedir. Başta aileleri ve akrabaları olmak üzere örneklemin toplumsal çevrelerinde Müslümanlığa uygun bir yaşam tarzı söz konusudur.

Fakat bir önceki tabloyu, yani örneklemin kendisini ne kadar iyi bir Müslüman olarak gördüğünü sorduğumuz soruyu göz önünde bulundurduğumuzda bu toplumsal kesimlerle bireyin Müslümanlığı yaşama düzeyleri arasındaki farklar görülecektir. Örnekleme kendisini 5 üzerinden ortalama 2.52 düzeyinde iyi bir Müslüman olarak görürken kendisini çevreleyen toplumsal kesimlerde bu oran (tüm toplumsal kesimlerin genel ortalaması 3.61) oldukça yüksektir. O halde burada bireyselleşmiş bir dini yaşantıdan bahsedebiliriz. Bireyler kendilerini kuşatan toplumsal çevreye rağmen daha seküler bir hayatı tercih edebiliyorlar. Bir mahalle baskısı söz konusu değildir.

<sup>5</sup> Eğer örnekleme öğrenci ise gittiği okul referans alınmıştır.

### Sonuç

Kadınlar genel olarak toplumun tüm kesimlerinde saygın olduğunu düşünmektedir. Yine de toplumun farklı kesimlerinde farklı saygınlık düzeyleri mevcuttur. Kadınlar yine kadınların kendi aralarında daha çok saygın olduklarını düşünüyorlar. Daha sonra aileleri içinde ve sırasıyla iş yerlerinde, genel olarak toplum içinde ve resmi dairede saygın olduklarını hissediyorlar. En az saygı gördükleri yer resmi dairelerdir.

Örneklemin örtünme düzeyine göre bazı toplum kesimlerinde yüksek düzeyde anlamlı farklılıklar vardır. Yalnızca örtünmenin niteliği/düzeyi ile aileleri içerisindeki kadınların saygınlığı arasında fazla farklılıklar yoktur. En çok iş yerlerinde ve resmi dairelerde örtünme düzeyi ile saygınlıkları arasında anlamlı farklılıklar vardır. İş yerlerinde ve resmi dairelerde örtünmenin yoğunluğu arttıkça saygınlıkları da düşmektedir. Başlı açıklara başlı kapalılarına göre daha çok saygı duyulmaktadır. Kadınların kendileri örtünme tarzına bakarak kadınlara saygı göstermektedir.

Kadınların kendileri arasında “çarşaflılar” en az saygı gören kesimdir. Fakat başlı kapalı olmalarına rağmen “geleneksel örtünenler” en yüksek saygı gören kesimdir. “Başlı açıklar” da kadınların kendi aralarında yüksek oranda saygı görmektedir.

Türkiye'deki kadınların kendilerini çok fazla Müslüman olarak görmemektedirler. Diğer yandan başta aileleri ve akrabaları olmak üzere örneklemin toplumsal çevrelerinde Müslümanlığa uygun bir yaşam tarzı söz konusudur. Ayrıca toplumsal kesimlerle bireyin Müslümanlığı yaşama düzeyleri arasında farklar olduğunu söyleyebiliriz.

Kadınlar bireyselleşmiş bir dini yaşamaktadır. Kadınlar kendilerini kuşatan toplumsal çevreye rağmen daha seküler bir hayatı tercih etmektedirler.

Kısaca Müslümanlık yorumlarına bağlı olarak kadınlar belirli bir dini hayat yaşamalarına rağmen örtünme düzeyleri saygınlıkları açısından ayrıca değerlendirilmektedir. Özellikle belirli tarzda örtünme biçimi kadınların saygınlığını olumsuz etkilemektedir.

### Kaynakça

- Aslan, C. (2016). Sosyal Hareketler Sosyolojisi: Toplumsal Fay Hatlarının Anatomisi. Adana: Karahan Kitabevi.
- Cochran William G. (1997). Sampling techniques. New York: Wiley.
- Çelik, D. ve Uysal, M. (2012). Köşe Yazılarının Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, Journal of Faculty of Educational Sciences, 45(1), 285-306.
- Çubuk, S. U. (2012), “The Headscarf Issue in Feminist Discourse in Turkey, Kadın Araştırmaları Dergisi, Volume: 10, 103-117
- Denzin NK. (1992). Symbolic Interactionism and Cultural Studies: The Politics of Interpretation. Malden, MA: Blackwell.
- DeVellis, R. F. (2003), Scale Development Theory and Applications, Second Edition. SAGE, chapter 5: 60-96.
- Göle, N. (2012). Seküler ve Dinsel: Aşınan sınırlar, İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2011). Modern Mahrem, İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2009). Modernist Kamusal Alan ve İslami Ahlak, (Ed. Nilüfer Göle), İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (1997). Secularism and Islamism in Turkey: The Making of Elites and Counter-Elites, Middle East Journal, Vol. 51, No. 1, s. 46-58.
- Kanbir, F. (2014). Kadın(ın) Toplumsal Algılamalarındaki Dönüşümü, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume: 1, 72-82



- KONDA. (2007). "Gündelik Yaşamda Din, Laiklik ve Turban Araştırması", Milliyet Newspaper, 3-9 September 2007.
- Köse, A. (2002). Sekülerden Kutsala Yolculuk. A. Köse (Ed.) Sekülerizm Sorgulanıyor içinde (ss. 123-222), İstanbul: Ufuk Kitapları
- Leuenberger, K. G. (2017) Transformations of the Turkish Headscarf: An Exploration of the Political Meaning, SocioEconomic Impact, Cultural Influence, and the Art and Craft of the Hijab, Submitted in Partial Completion of the Requirements for Commonwealth Interdisciplinary Honors in Art & Art History and Sociology, Bridgewater State University. [http://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1251&context=honors\\_proj](http://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1251&context=honors_proj)
- Onay, A. (2004). Dindarlık, Etkileşim ve Değişim. İstanbul: DEM.
- Poloma, Margaret M. (1979). Contemporary Sociological Theory, Macmillan Publishing
- Saundra K., Ciccarelli, J. and White, N. (2013) Psychology: An Exploration (Second Edition), Pearson Education.
- Yılmaz, Z. (2015). Dişil dindarlık, İslamcı Kadın Hareketinin Dönüşümü. İstanbul: İletişim.